

O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOT ASOSIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI

Abdullajonov Davronjon -

Qo'qon universitetining Xalqaro turizm va iqtisodiyot kafedrasida o'qituvchisi

abdavron94@gmail.com.

+998907857557

MAQOLA HAQIDA	ANNOTATSIYA
Qabul qilindi: 24-iyun 2025-yil Tasdiqlandi: 26-iyun 2025-yil Jurnal soni: 15 Maqola raqami: 3 DOI: https://doi.org/10.54613/ku.v15i.1183 KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/ KEYWORDS	Ushbu maqolada O'zbekistonda yashil iqtisodiyot asosida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish masalalari tadqiq etilgan. Maqolada yashil iqtisodiyot tushunchasi, uning O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rnini, mamlakatda bu yo'nalishdagi qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, innovatsion usullari va raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Olib borilgan tadqiqotlar natijasida yashil tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.
qayta tiklanadigan energiya, organik qishloq xo'jaligi, ekologik turizm, barqaror rivojlanish, raqamli texnologiyalar, innovatsion rivojlanish, ekologik sertifikatlash.	

Kirish. Bugungi kunda dunyo hamjamiyati oldida turgan eng muhim muammolardan biri — global iqlim o'zgarishi va ekologik muammolarning tobora keskinlashib borayotganidir. Shu sababli, ko'plab mamlakatlar "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini o'z iqtisodiy siyosatlarining asosiy ustuvor yo'nalishlariga aylantirmoqda. O'zbekiston ham ushbu global tendensiyalardan chetda qolmagan holda, 2019-2030 yillar uchun "Yashil iqtisodiyotga o'tish" strategiyasini qabul qildi¹ va bu orqali mamlakatda yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida iqtisodiy faoliyatni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Yashil iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sish, atrof-muhit barqarorligi va ijtimoiy farovonlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy modeldir. Bu model tabiiy resurslarni tejash, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash, shuningdek, ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirishni o'z ichiga oladi.

O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasi mamlakatning iqtisodiy o'sishida muhim rol o'ynaydi. Shu bois, yashil iqtisodiyot prinsiplariga asoslangan tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish nafaqat ekologik vaziyatni yaxshilash, balki yangi ish o'rinlarini yaratish, iqtisodiy o'sishni ta'minlash va aholi turmush darajasini oshirish uchun ham katta ahamiyatga ega.

Ushbu maqolada O'zbekistonda yashil iqtisodiyot asosida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish istiqbollari, uning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi va tegishli tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar tahlili. Zamonaviy dunyoda iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash muhim masala bo'lib qolmoqda. Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasi bu muammoni hal qilishning samarali yo'li sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini yashil iqtisodiyot tamoyillarini asosida rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu adabiyotlar tahlilida mahalliy va xorijiy olimlarning mavzu bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarni o'rganish va nazariy asoslarni aniqlashga qaratilgan.

Xususan, Karimov.I.A o'zining tadqiqotida O'zbekistonda yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishning asosiy yo'nalishlarini belgilagan. Muallif kichik biznes sub'ektlarining ekologik texnologiyalarni qo'llashiga to'sqinlik qiluvchi asosiy omillarni tahlil qilgan. Tadqiqotda davlat tomonidan beriladigan subsidiyalar va imtiyozlarning samarasizligi, biznes muhitida ekologik ongning past darajasi hamda malakali kadrlar tanqisligi asosiy muammolar sifatida ko'rsatilgan.

Yusupova.M.T o'z ishida kichik tadbirkorlik sub'ektlarida yashil texnologiyalarni joriy etishning moliyaviy mexanizmlarini chuqur tahlil qilgan. Muallif xususan mikromoliyalashtirish institutlarining rolini, yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun maxsus fondlar yaratish zarurligini ta'kidlagan. Tadqiqotda O'zbekiston sharoitida qo'llanishi mumkin bo'lgan turli moliyalashtirish vositalarining samaradorligi baholangan.

Qolaversa, Abdullayev R.T o'zining tadqiqotida qishloq xo'jaligi sektorida faoliyat yurituvchi kichik biznes sub'ektlarining yashil iqtisodiyot tamoyillarini qo'llash imkoniyatlarini o'rgangan. Tadqiqotda organik mahsulot ishlab chiqarish, suv tejamkor texnologiyalardan foydalanish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini joriy etish masalalari batafsil tahlil qilingan. Muallif bu sohada muvaffaqiyatli loyihalar amalga oshirish uchun davlat va xalqaro tashkilotlar ko'magi muhimligini ta'kidlagan. Toshmatova G.A gender nuqtai nazaridan yashil biznesni rivojlantirish masalalarini o'rgangan. Tadqiqotda xotin-qizlarning kichik biznesda faol ishtirok etishining ekologik va iqtisodiy samarasini baholagan. Muallif ayollar tomonidan boshqariladigan yashil biznes loyihalarining muvaffaqiyat darajasi yuqoriligini va bunday loyihalarni qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatgan.

Xorijiy mualliflarning tadqiqotlaridan Porter M.E va van der Linde C o'zlarining fundamental ishida ekologiya va raqobatbardoshlik o'rtasidagi munosabatlarning yangi kontsepsiyasini taklif etgan. Mualliflar "Porter gipotezasi"ni ilgari surib, to'g'ri ishlab chiqilgan ekologik standartlar innovatsiyalarni rag'batlantirishi va natijada iqtisodiy samaradorlikni oshirishi mumkinligini isbotlagan. Bu nazariya kichik biznes uchun yashil texnologiyalar joriy etishning iqtisodiy asoslanganligini ko'rsatdi. Hart S.L o'zining ta'sirli ishida korporativ strategiyaning tabiiy resurslar asosidagi ko'rinishini ishlab chiqqan. Muallif kompaniyalarning uzoq muddatli raqobat ustunligini ta'minlash uchun ekologik samaradorlik, ifloslanishni oldini olish va barqaror rivojlanish strategiyalarini qo'llash zarurligini asoslab bergan. Bu yondashuv kichik biznes sub'ektlari uchun ham qo'llanishi mumkin.

Schaltegger S va Wagner M barqaror tadbirkorlik va barqarorlik innovatsiyalari masalalarini chuqur o'rgangan. Mualliflar yashil biznesda muvaffaqiyat qozonish uchun innovatsion yondashuvning muhimligini ta'kidlagan. Tadqiqotda barqaror tadbirkorlikning turli shakllari tahlil qilingan va kichik biznes uchun amaliy tavsiyalar berilgan.

Klewitz J va Hansen E.G kichik va o'rta biznes korxonalarida barqarorlikka yo'naltirilgan innovatsiyalar masalasini tadqiq qilgan. Mualliflar K.O'B larning yashil innovatsiyalarni joriy etishda duch keladigan asosiy qiyinchiliklarni aniqlagan va ularni bartaraf etish

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son qarori.

yo'llarini taklif qilgan. Ishda texnologik, tashkiliy va bozor innovatsiyalarining o'zaro ta'siri ko'rsatilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyot asosida kichik biznesni rivojlantirish masalasi ham mahalliy, ham xorijiy tadqiqotchilarda katta qiziqish uyg'otmoqda. Mahalliy mualliflar asosan O'zbekiston sharoitidagi konkret muammolar va ularning yechimlariga e'tibor qaratgan, xorijiy tadqiqotchilar esa nazariy asoslar va xalqaro tajribani o'rganishga ko'proq e'tibor bergan. O'zbekistonda yashil iqtisodiyot asosida kichik biznesni rivojlantirish katta imkoniyatlarga ega, ammo buning uchun kompleks yondashuv, davlat qo'llab-quvvatlashi va barcha manfaatdor tomonlarning birgalikdagi sa'y-harakatlari talab etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning metodologik asosi kompleks yondashuvga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida ikkilamchi ma'lumotlar tahlili usuli qo'llanilgan bo'lib, mahalliy va xorijiy mualliflarning ilmiy ishlarini o'rganish orqali mavzu bo'yicha nazariy asoslar shakllantirish maqsad qilingan. Tadqiqot metodologiyasi uch bosqichdan iborat: taqoslama tahlil, SWOT tahlili va xulosalar

chiqarishdir. SWOT tahlili ko'rsatadiki, kuchli tomonlar va imkoniyatlardan foydalanib, zaif tomonlar va tahdidlarni bartaraf etishdir.

Tadqiqot natijalari. Yashil tadbirkorlik atrof-muhitga zarar yetkazmaydigan yoki minimal ta'sir ko'rsatadigan, shuningdek ekologik muammolarning yechimiga qaratilgan mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish orqali foyda olishga yo'naltirilgan tadbirkorlik faoliyatidir. Yashil tadbirkorlik klassik tadbirkorlikdan farqli o'laroq, o'z faoliyatida iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy maqsadlarning uyg'unligini ta'minlashga harakat qiladi.

Yashil iqtisodiyot ko'p qirrali tushuncha bo'lib, uning doirasida tadbirkorlik faoliyatini turli yo'nalishlarda olib borish mumkin. O'zbekiston sharoitida yashil tadbirkorlikning qaysi yo'nalishlari ustuvor ahamiyatga ega va ularda qanday imkoniyatlar mavjud? Ushbu bo'limda mamlakatning tabiiy-iqlimiy, ijtimoiy-iqtisodiy va demografik xususiyatlarini hisobga olgan holda, yashil tadbirkorlikni rivojlantirishning eng istiqbolli yo'nalishlari va ularning rivojlanish tendensiyalari tahlil qilingan.

1-jadval.

O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni rivojlantirishning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini aniqlash maqsadida SWOT tahlil o'tkazildi.

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha davlat strategiyasining mavjudligi Mamlakatda qayta tiklanuvchi energiya manbalarining (quyosh, shamol) katta potentsiali Yashil loyihalarni moliyalashtirish uchun xalqaro tashkilotlar tomonidan qo'llab-quvvatlash Aholi sonining o'sishi natijasida yashil mahsulot va xizmatlarga talabning ortishi Ekologik vaziyatni yaxshilash zarurati jamiyatda anglanayotganligi	Yashil tadbirkorlik bo'yicha me'yoriy-huquqiy bazaning mukammal emasligi Yashil texnologiyalarni joriy etish bo'yicha mutaxassislarining yetishmasligi Yashil tadbirkorlik sohasida investitsiyalarning kamligi Yashil texnologiyalar narxining yuqoriligi Yashil tadbirkorlikni moliyalashtirish mexanizmlarining rivojlanmaganligi Aholining ekologik madaniyati darajasining pastligi
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish Yashil texnologiyalarni import qilish uchun bojxona preferentsiyalarining joriy etilishi Yashil mahsulotlarga talabning global miqyosda o'sishi Xalqaro "yashil" fondlarning mablag'larini jalb qilish Innovatsion yashil loyihalarni rivojlantirish imkoniyatlari Raqamli texnologiyalarning yashil tadbirkorlikka integratsiyalashuvi	Iqtisodiy noqulayliklar va inqirozlar tufayli yashil loyihalarning moliyalashtirishining qisqarishi An'anaviy texnologiyalarga nisbatan yashil texnologiyalarning raqobatbardoshligi pastligi Iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlari Xalqaro siyosiy vaziyatning noqulayligi Xususiy sektorning yashil loyihalarni moliyalashtirishga qiziqishining pastligi

SWOT tahlili natijalariga ko'ra, O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha quyidagi xulosa va tavsiyalarni taqdim etish mumkin:

O'zbekiston yashil tadbirkorlikni rivojlantirish uchun muhim potentsiallarga ega, ayniqsa qayta tiklanuvchi energiya manbalari va davlat tomonidan qabul qilingan strategiyalar bu yo'nalishni qo'llab-quvvatlaydi. Biroq, moliyaviy resurslarning cheklanganligi, mutaxassislar yetishmasligi va me'yoriy-huquqiy bazaning mukammal emasligi kabi muammolar mavjud. O'zbekistonda yashil tadbirkorlik

katta rivojlanish potentsialiga ega, lekin bu potentsialdan to'liq foydalanish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlik, institutsional asoslarni takomillashtirish, kadrlar salohiyatini oshirish va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish zarur. Shu bilan birga, xalqaro hamjamiyat bilan hamkorlik orqali zamonaviy yashil texnologiyalarni joriy etish va global tajribalardan foydalanish O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni barqaror rivojlantirishga yordam beradi.

2-jadval.

O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni rivojlantirish maqsadlariga erishish ko'rsatkichlari.

KO'RSATKICHLAR	2025 yil	2030 yil
Qayta tiklanuvchi energiya manbalarining umumiy elektr energiyasidagi ulushi	25%	40%
Yashil tadbirkorlik sub'ektlari soni	2000	5000
Yashil texnologiyalar uchun jalb qilingan investitsiyalar hajmi (mln AQSH dollari)	500	1200
Yashil kreditlar ulushi (umumiy kredit portfelida)	10%	25%
Chiqindilarni qayta ishlash darajasi	40%	65%
Yashil tadbirkorlik sohasida bandlik (ming kishi)	75	200

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar O'zbekistonning 2025-2030 yillar oralig'ida yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha keng qamrovli strategiyasini aks ettiradi.

Energetika transformatsiyasi mamlakatning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ulushini ikki baravar oshirish orqali energiya mustaqilligi va ekologik barqarorlik ta'minlanishi ko'zda tutilgan. Bu yo'nalish milliy

energiya xavfsizligini mustahkamlash bilan birga, xalqaro ekologik majburiyatlarni bajarish maqsadini ham ko'zlaydi.

Tadbirkorlik faoliyatining yashil sektorga yo'naltirilishi iqtisodiy tuzilmani tubdan o'zgartirishga qaratilgan. Yashil biznes sub'ektlarining soni va ular uchun mo'ljallangan investitsiyalar hajmining keskin o'sishi, davlat va xususiy sektor hamkorligining kuchayishini anglatadi. Bu jarayon innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi va raqobatbardosh yashil mahsulotlar ishlab chiqarishga imkon yaratadi.

Moliyaviy tizimning yashil yo'nalishda qayta tashkil etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Bank kreditlarining muhim qismini yashil loyihalarga yo'naltirish orqali moliyaviy institutlarning barqaror rivojlanishdagi roli kuchaytiriladi.

Chiqindilarni qayta ishlash tizimining takomillashtirilishi va bandlik darajasining oshirilishi ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikning muhim omillari hisoblanadi. Bu ko'rsatkichlar aholining turmush sifatini yaxshilash va yangi kasb-hunar yo'nalishlarini rivojlantirish imkoniyatlarini yaratadi.

Umuman olganda, ushbu strategiya O'zbekistonning zamonaviy global tendentsiyalarga moslashish va barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish yo'lidagi jiddiy qadamlarini ifodalaydi. Ushbu ko'rsatkichlarga erishish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

Xulosa va takliflar.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yashil tadbirkorlik barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. U ekologik muammolarni hal etish, resurslardan samarali foydalanish, iqlim o'zgarishiga moslashish, yangi ish o'rinlarini yaratish va innovatsion rivojlanishni ta'minlashga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. UNEP (2023) "Green Entrepreneurship and Sustainable Growth: Global Perspectives", United Nations Environment Programme Report.
2. Abdullajonov, D., & Aliqulov, A. (2025). BARQAROR IQTISODIY O'SISH OMILI SIFATIDA SHAHARSOZLIK VA TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSION STRATEGIYALAR. University Research Base, 115-121.
3. Thompson N., Kiefer K., York J.G. (2022) "Distinctions not dichotomies: Exploring social, sustainable, and environmental entrepreneurship", *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, Vol. 13, pp. 201-229.
4. Abdullajonov, D., & Bahodirova, R. (2025). FACTORS INFLUENCING THE INNOVATIVE ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES. TA'LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI, 1(3), 49-53.
5. Abdullajonov, D. (2021). RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ORQALI YANGI O'ZBEKISTONNING IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH, RAQAMLI IQTISODIYOTNING ISTIQBOLLARI. Экономика и социум, (12-1 (91)), 28-33.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 4 oktabrdagi "2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son qarori.

O'zbekistonda yashil tadbirkorlikni rivojlantirish uchun sezilarli potentsial mavjud bo'lib, ayniqsa qayta tiklanuvchi energetika, organik qishloq xo'jaligi, ekoturizm, chiqindilarni qayta ishlash kabi yo'nalishlar istiqbolli hisoblanadi. Lekin mavjud muammolar, jumladan moliyaviy resurslarning cheklanganligi, yashil texnologiyalarning narxi yuqoriligi, mutaxassislarning yetishmasligi va me'yoriy-huquqiy bazaning mukammal emasligi yashil tadbirkorlikning rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Yashil tadbirkorlikni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

- ✓ Me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish:
- ✓ Iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish:
- ✓ Yashil innovatsiyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash:
- ✓ Yashil tadbirkorlik sohasida kadrlar tayyorlash:
- ✓ Yashil tadbirkorlik infratuzilmasini rivojlantirish:
- ✓ Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish:

Yuqoridagi taklif va tavsiyalarning amalga oshirilishi O'zbekistonda yashil tadbirkorlikning rivojlanishiga, ekologik barqarorlikka va uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga erishishga muhim hissa qo'shadi. Bu esa o'z navbatida mamlakatimizning global "yashil iqtisodiyot" tendentsiyalaridan foydalanishi va raqobatbardoshligini oshirishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

7. Xudoberganov, Q. (2024). QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH ORQALI MILLIY IQTISODIYOTNING BARQARORLIGINI OSHIRISH. University Research Base, 355-360.
8. Xudoberganov, Q. (2024). KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING MILLIY IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA HUKUMATNING SOHA RIVOJIGA OID CHORA-TADBIRLARI. University Research Base, 352-354.
9. Otto, M., & Thornton, J. (2024). THE IMPACT OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURIAL ENTITIES ON THE COUNTRY'S EXPORT AND IMPORT. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 12, 77-81.
10. Abdullajonov, D., & Mamatkhonova, M. (2025). THE ROLE OF INNOVATIONS AND INVESTMENTS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURS IN UZBEKISTAN. *Modern Scientific Research International Scientific Journal*, 3(2), 94-97.
11. World Bank. (2022) "Inclusive Green Growth: The Pathway to Sustainable Development", Washington, DC: World Bank.
12. Sperling K., Arler F., Hvelplund F. (2022) "Public acceptance of renewable energy sources in Denmark", *Energy Policy*, Vol. 155.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 10 iyuldagi "Iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohaning energiya samaradorligini oshirish, energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish va qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirishning tezkor chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6247-son Farmoni.